

Ivan Lipak, *Svjedočanstva glinskih logoraša*, Udruga Zavjet, Podružnica Sisačko-moslavačke županije; Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora, Sisak, 2017

U Sisku je 2017. godine u nakladi udruge Zavjet, podružnice Sisačko-moslavačke županije te Hrvatskog društva logoraša srpskih koncentracijskih logora tiskana i predstavljena knjiga *Svjedočanstva glinskih logoraša*, autora Ivana Lipaka.

Riječ je o zbirci osobnih svjedočanstava logoraša Domovinskog rata, opisanih od vremena zarobljavanja do izlaska iz logora, odnosno razmjene. Tijekom srpske agresije 90-ih godina 20. stoljeća postojala je dobro ustaljena praksa osnivanja logora na okupiranom hrvatskom prostoru, zatim u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Crnoj Gori. Prema završnom izvješću Ujedinjenih naroda, bilo je ukupno 480 srpskih logora u koje je internirano vojno, ali i civilno stanovništvo. U knjizi je opisano ozračje u samo nekoliko srpskih logora, i to u Glini, Kninu, Manjači i Staroj Gradiški, a iskazi svjedoče o psihičkim i fizičkim torturama. Također, zabilježena su svjedočanstva o nasilnom odvođenju u Srbiju i prisilnom radu kao radnog roblja, zatim domišljatim načinima mučenja te u konačnici o oduzimanju onog najvrjednijeg — ljudskog života.

Spomenuto djelo nastalo je na molbu preživjelih logoraša, koji nastoje trajno zabilježiti tragična sjećanja, a Lipak zapisuje i vlastita svjedočanstva o zatočeništvu u Golubiću i Kninu. Isto tako, opisuje napad na Policijsku postaju Glina

26. lipnja 1991. godine, kada je ubijen mladi pričuvni policajac Tomislav Rom, kojem je ova knjiga posvećena. Napad se dogodio dan nakon što je Hrvatski sabor donio ustavnu odluku o uspostavi suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske, a samu akciju osmislio je i proveo Dragan Vasiljković, zvani Kapetan Dragan.

Od završetka Domovinskog rata prošla su tri desetljeća te su do današnjeg dana umrli mnogi logoraši i branitelji, što znači da se smanjuje broj živih svjedoka povijesnih događaja. U znanstvenom smislu, da bismo nešto prihvatili kao povijesnu istinu, nužno je teze potkrijepiti povijesnim izvorima. Proučavajući tematiku srpskih logora, izvori mogu biti pismeni, primjerice izvještaji o logorskim aktivnostima, reversi o predaji zarobljenika, naredbe komande, službene zabilješke vojnih kadrova i dr. te je s druge strane riječ o usmenoj predaji dionika povijesti. Dakle, moguća su jedino spomenuta dva izvora za crpljenje povijesnih činjenica. Logično je kako nijedan politički dokument nije opisao načine mučenja i kršenja brojnih odredaba Ženevskih konvencija kako se ne bi kompromitirali, stoga u ovom slučaju preostaje jedino glas bivših logoraša.

Knjiga je strukturirana u pet poglavlja, u koja čitatelja *in medias res* uvodi bogat predgovor koji je napisalo nekoliko suvremenika i sudionika ratnih zbivanja, npr.: župan Sisačko-moslavačke županije Ivan Žinić, sisački biskup Vlado Košić, predsjednik Udruge dragovoljaca i veterana Domovinskog rata Ivica Matošević, ratni pukovnik Mario Bursik i potpredsjednik Hrvatskog društva logoraša

kako su ga ubili. Logor Manjača osnovan je na vojno-poljoprivrednom dobru, između Banjaluke i Bugojna u Bosni i Hercegovini. Nalazio se pod kontrolom JNA, čemu svjedoči dolazak viših oficira, pripadnika KOS-a, koji su provodili ispitivanja i maltretiranja. Do danas se ne zna koliki je broj logoraša ukupno prošao kroz Manjaču, no kako je poznato, u jednom od najzloglasnijih srpskih logora u ljeto 1992. godine Crveni križ pobrojio oko 3.700 logoraša.

U trećem poglavlju zapisana su svjedočanstva logoraša Sektora sjever, odnosno prostora Banovine i Korduna. Ovdje se kao i u svakom prethodnom poglavlju navode osobna svjedočanstva preživjelih i umrlih logoraša, a događaji koji su obilježili ovaj prostor bili su smaknuće 24 hrvatska branitelja i četiri civila kod Vile Gavrilović i »Nove bolnice«. Logoraši koji su bili zatočeni u obližnjoj Vojarni »Vasilj Gaćeša« bili su prisiljeni iskopati jamu i zatrpati tijela ubijenih na mjestu stradavanja.

U četvrtom poglavlju zapisana su svjedočanstva Hrvata iz Bosne i Hercegovine, čiju su državu ratna zbivanja zahvatila u travnju 1992. godine, a odvođeni su u srpske logore na prostorima današnje BiH, Srbije i Crne Gore. Nakon razmjene odlaze iz logora na slobodan prostor RH, gdje su boravile njihove obitelji u izbjeglištvu, a zatim velik dio protjerane populacije trajno naseljava naše prostore.

U posljednjem poglavlju prikazuje se ideja stvaranja »Velike Srbije« od najra-

nijih začetaka, i to pojavom knjige Vuka Stefanovića Karadžića *Kovčežić za istoriju, jezik i običaje Srba sva tri zakona*, s početka 19. stoljeća. U toj knjizi se tvrdi da su svi govornici štokavskog narječja Srbi. Spominje se i politički program Ilije Garašanina, koji krajem 19. stoljeća ističe kako Srbija ima potpuno pravo vratiti granice Dušanova Carstva pa se čak i proširiti na susjedne zemlje. Posljednji pisani redci ove knjige prikazuju kratke životopise pojedinaca iz političkog života bivše SFRJ koji su svojim direktnim ili indirektnim postupcima doprinijeli agresiji na RH, a svakako treba istaknuti: Slobodana Miloševića kao prvog u nizu, Borisava Jovića, Dobricu Čosića, Jovana Raškovića, Milana Martića, Dragana Vasiljkovića i dr. Na kraju knjige priložen je velik broj dokumenata Srpske autonomne oblasti Krajina, koji svjedoče strateški provedenoj agresiji na Republiku Hrvatsku.

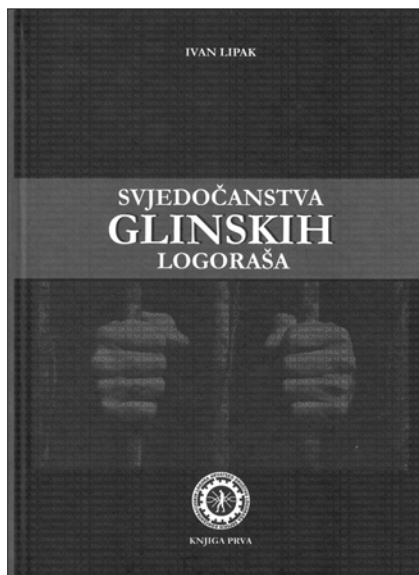
Knjiga *Svjedočanstva glinskih logoraša* skup je iskaza vrijednog povijesnog izvora, a tako i jedinih povijesnih izvora koji mogu rasvijetliti tematiku srpskih koncentracijskih logora, odnosno odgovoriti na pitanja: *Tko osniva logore? Prema čijoj naredbi se osnivaju? Kakvi su uvjeti boravka u zatočeništvu?* Zabilježena svjedočanstva logoraša te priložena izvješća, naredbe, zapisnici, reversi, ovlaštenja te svi drugi dokumenti koji otkrivaju tko piše dokument i kome je on namijenjen mogu kvalitetno poslužiti budućem znanstvenoistraživačkom radu o ovoj temi.

• *Andrea Briješki*

srpskih koncentracijskih logora Ivan Turudić. Slijedi kronološki pregled nacionalne povijesti od vremena doseljavanja Hrvata na jadransku obalu pa sve do posljednjih dana Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i balvan-revolucije, koja je rezultirala početkom oružane pobune Srba u Hrvatskoj.

U prvom poglavlju svjedočanstva oslikavaju prostor i atmosferu logora u Glini, organiziranog unutar Kazneno-popravnog doma za maloljetnike i to prema naredbi general-majora Jugoslavenske narodne armije Dušana Korurovića. Da je riječ o politički osmišljenom i s posebnom pozornošću provedenom planu svjedoči dokument kojim se u listopadu 1991. godine naređuje osnivanje logora, a nadalje trijažu i obradu zarobljenika dodjeljuje se »organima bezbednosti«, za čiju su provedbu dobivali mjesečna primanja. U glinskom logoru ukupno je zarobljeno oko 2 tisuće logoraša, koji su konstantno odvođeni na ispitivanja, fizički su i psihički zlostavljani, boravili u neodgovarajućim uvjetima, što je bilo potvrđeno u svim iskazima zatočenika.

U drugom poglavlju autor razmatra logore s područja Stare Gradiške, Manjače i Knina, s time da su na području Knina organizirana čak četiri logora: u Golubiću, Vojarni Knin, kuli unutar Kninske tvrđave i u »Staroj bolnici«. Tijekom napada na Policijsku postaju u Glini, 16-orica policajaca planski je zarobljena i odvedena u zatočeništvo u Knin, a neprijatelj je zapravo planirao zarobiti njih 50-oricu kako bi ih razmijenili za Srbe zarobljene u napadu na Plitvicama. Do danas se ne može pouzdano tvrditi koliko je logoraša prošlo kroz ova četiri logora, no pret-

postavlja se kako je riječ o broju nešto manjem od 10 tisuća zatočenika. Logor Stara Gradiška nalazio se u prostoru gradskog zatvora, pod upravom vojnika Jugoslavenske narodne armije, srpskih pobunjenika, pripadnika TO-a Plitvice, milicije SAO Krajine te Šešeljevih paravojskih postrojba pod nazivom Beli orlovi. U ovom poglavlju ukratko se opisuje život i djelovanje pakračkog političara i mirotvorca dr. Ivana Šretera, kojeg su lokalni Srbi oteli, no ne zna se sa sigurnošću kamo su ga odveli i pogubili. U vrijeme rata ravnatelj Bolnice Pakrac bio je dr. Vladimir Solar, također jedan od logoraša, koji se u istom trenutku našao u zatočeništvu u selu Branešćima u jednoj prostoriji zajedno sa dr. Šreterom. Kako sam kaže, nakon njegova dolaska dr. Šreteru su već slomili obje ruke i toliko ga fizički izmučili da je jedva govorio. Doktor Solar posljednja je osoba koja ga je vidjela živa, a u sljedećim danima srpski čuvari sami su potvrdili, hvaleći se,

kako su ga ubili. Logor Manjača osnovan je na vojno-poljoprivrednom dobru, između Banjaluke i Bugojna u Bosni i Hercegovini. Nalazio se pod kontrolom JNA, čemu svjedoči dolazak viših oficira, pripadnika KOS-a, koji su provodili ispitivanja i maltretiranja. Do danas se ne zna koliki je broj logoraša ukupno prošao kroz Manjaču, no kako je poznato, u jednom od najzloglasnijih srpskih logora u ljeto 1992. godine Crveni križ pobrojio oko 3.700 logoraša.

U trećem poglavlju zapisana su svjedočanstva logoraša Sektora sjever, odnosno prostora Banovine i Korduna. Ovdje se kao i u svakom prethodnom poglavlju navode osobna svjedočanstva preživjelih i umrlih logoraša, a događaji koji su obilježili ovaj prostor bili su smaknuće 24 hrvatska branitelja i četiri civila kod Vile Gavrilović i »Nove bolnice«. Logoraši koji su bili zatočeni u obližnjoj Vojarni »Vasilj Gaćeša« bili su prisiljeni iskopati jamu i zatrpati tijela ubijenih na mjestu stradavanja.

U četvrtom poglavlju zapisana su svjedočanstva Hrvata iz Bosne i Hercegovine, čiju su državu ratna zbivanja zahvatila u travnju 1992. godine, a odvođeni su u srpske logore na prostorima današnje BiH, Srbije i Crne Gore. Nakon razmjene odlaze iz logora na slobodan prostor RH, gdje su boravile njihove obitelji u izbjeglištvu, a zatim velik dio protjerane populacije trajno naseljava naše prostore.

U posljednjem poglavlju prikazuje se ideja stvaranja »Velike Srbije« od najra-

nijih začetaka, i to pojavom knjige Vuka Stefanovića Karadžića *Kovčežić za istoriju, jezik i običaje Srba sva tri zakona*, s početka 19. stoljeća. U toj knjizi se tvrdi da su svi govornici štokavskog narječja Srbi. Spominje se i politički program Ilije Garašanina, koji krajem 19. stoljeća ističe kako Srbija ima potpuno pravo vratiti granice Dušanova Carstva pa se čak i proširiti na susjedne zemlje. Posljednji pisani redci ove knjige prikazuju kratke životopise pojedinaca iz političkog života bivše SFRJ koji su svojim direktnim ili indirektnim postupcima doprinijeli agresiji na RH, a svakako treba istaknuti: Slobodana Miloševića kao prvog u nizu, Borisava Jovića, Dobricu Ćosića, Jovana Raškovića, Milana Martića, Dragana Vasiljkovića i dr. Na kraju knjige priložen je velik broj dokumenata Srpske autonomne oblasti Krajina, koji svjedoče strateški provedenoj agresiji na Republiku Hrvatsku.

Knjiga *Svjedočanstva glinskih logoraša* skup je iskaza vrijednog povijesnog izvora, a tako i jedinih povijesnih izvora koji mogu rasvijetliti tematiku srpskih koncentracijskih logora, odnosno odgovoriti na pitanja: *Tko osniva logore? Prema čijoj naredbi se osnivaju? Kakvi su uvjeti boravka u zatočeništvu?* Zabilježena svjedočanstva logoraša te priložena izvješća, naredbe, zapisnici, reversi, ovlaštenja te svi drugi dokumenti koji otkrivaju tko piše dokument i kome je on namijenjen mogu kvalitetno poslužiti budućem znanstvenoistraživačkom radu o ovoj temi.

• *Andrea Briješki*